

Minke de Wit

Door Mattie Bruining-Hoeksma
www.mattiebruining.nl

Ik zal Minke maar beschouwen als een verre nicht. Ze moest oom zeggen tegen mijn voorouder Klaas de Wit(h) (zie 11 en 30 nr. 69 januari 2013.)

Ik hoorde voor het eerst van Minke en haar verblijf in Veenhuizen van de nicht van mijn moeder, Gepke de With uit Emmeloord. Er was weinig verder over haar bekend. Toen het themanummer werd aangekondigd moest ik dan ook direct aan Minke denken en ik ging op onderzoek uit. Volgens Gepke was Minke door haar tragische leven waarschijnlijk aan het zwerven geslagen en zodoende opgepakt en naar Veenhuizen gebracht.

Om me voor te bereiden op mijn onderzoek heb ik eerst informatie gezocht op internet over de geschiedenis van Veenhuizen o.a. op de site van Wil Schackmann, ook las ik diens boeken. Ik vond op 'alledrenten.nl' de overlijdensdatum. Op 'wiewaswie' vond ik de juiste geboortedata, dat werd in het gesticht nogal eens verkeerd opgeschreven. Ik kwam er al snel achter dat ook Minke haar dochter in het tweede gesticht in Veenhuizen was overleden.

Hoe het begon:

Minke werd geboren op 21 april 1803 in Tzummarum als dochter van Sierd Durks en Trijntje Jans. Sierd was werkman/sjouwerman en geboren te Franeker. Minke werd waarschijnlijk vernoemd naar de moeder van Sierd. Van de ouders van Trijntje heb ik niks kunnen vinden. Minke had twee zussen, waarvan één al op 1 jarige leeftijd overleed. Minke verloor haar moeder toen ze 8 jaar was. Drie jaar later trouwde haar vader opnieuw en kreeg hij nog zes kinderen, waarvan ook twee kinderen jong stierven. Minke kreeg op 26 jarige leeftijd haar eerste kind met Jurjen Douwes de Vries. Hij was matroos/varensgezel en kwam van Veenwouden. Ik kan hun huwelijk niet vinden en ik betwijfel of ze getrouwd waren. Dochter Siedje werd geboren op 21 juli 1829 te Harlingen. Jurjen geeft haar aan en verklaard dat het zijn dochter is, hij kan niet schrijven. Ik kom haar naam ook tegen geschreven als: Grietje, Sjoerdje, Sjiedsje, Sientje en Siedsje. Als het Siedje was, was ze genoemd naar Minke haar vader, in geval van Grietje; zo heette Minke haar overleden zusje.

Op de site kleinekerkstraat.nl met bronnen over Harlingen vond ik veel informatie over de akten en woonplaatsen. Zo woonde Minke tijdens de geboorte van Siedje in Wijk G nr. 108, als ik dat op de site ga opzoeken kom ik uit op het huidige Kerkpad. Minkes tweede kind, zoon Jurjen Jurjens de Vries, werd geboren op 4 april 1836. Vader is dan waarschijnlijk op zee, want de jongen wordt door de vroedvrouw aangegeven. Ze wonen dan wijk D nr 113, dat is op het Scheffersplein. Minkes man Jurjen overlijdt op 20 mei 1839 aan boord van schip 'de Waakzaamheid' op zee, slechts 35 jaar oud.

We komen Minke in 1839 tegen in het register van de Volkstelling Harlingen (voor mij opgezocht door Jeanine Otten van het Hannema huis te Harlingen) ze woont dan op het adres Noorderhaven C-177, een logement van Izaak Ages Wijma, met 12 inwoners. Ze zal als alleenstaande moeder met twee kinderen geen eigen huis meer hebben gehad.

Minke trouwt voor de tweede keer op 13 juli 1843 met Dirk Watzes de Groot, ook genoemd Zijlstra. Dirk is dan 43 jaar en weduwnaar. Minke krijgt bij hem nog een zoon. Helaas is Dirk dan inmiddels overleden op 18 december 1844. Ze wonen dan Wijk A-

196, Anjelierstraat 1. In de Memorie van successie staat: 'certificaat van onvermogen, er behoort geen onroerend goed tot de nalatenschap'. Zoon Dirk wordt geboren op 12 februari 1845. Maar nog meer verdriet krijgt Minke te verwerken, want kleine Dirk sterft op 19 februari 1847, net twee jaar oud. Ze woont dan:

Helaas, kan ik dat niet helemaal plaatsen, maar duidelijk is wel dat ze niet in het huis kon blijven wonen waar ze met Dirk senior woonde.

Om te weten te komen wat er toen met haar gebeurde (werd ze uit haar huis gezet en ging ze echt zwerven), ging ik naar het Drents archief, ik wist dat ze daar in het tweede gesticht was overleden op 27 oktober 1849 en haar dochter Siedje overleed daar bijna een maand later op 20 november 1849. In het archief vond ik Minke haar naam al snel, maar toen moest ik zoeken op de microfiches. Helaas de N-nummers waar Minke onder viel waren niet chronologisch ingevuld. In de beperkte tijd die ik had, door de parkeermeter aan de andere kant van het centrum, lukte het niet om Minke toen al te vinden.

Ik ging toen eerst maar op zoek naar zoon Jurjen, was hij ook meegegaan naar Veenhuizen? Ik vond al eerder zijn overlijdensdatum op 29 november 1862, 26 jaar en ongehuwd. Gelukkig dat Minke dit niet heeft geweten. Op de site wiewaswie.nl, vond ik zijn overlijden in Den Helder. Omdat zijn naam ook verschillend werd geschreven: Jurjen, Jurgen, Jurrie, was hij eerst moeilijk te vinden. In de overlijdensakte staat: 'Jurrie de Wit, zich noemende Jurjen de Vries de Wit'. Hij was matroos en is gestorven in het Marine hospitaal. 'Laatst behoord hebbende tot de bemanning van het Nederlandsche Koopvaardijship Zuiderzee'. Nog steeds wist ik niet of Jurjen ook mee was gegaan naar Veenhuizen. Inmiddels had ik mijn zoekvraag ook neergelegd bij het Drents archief en van hun kreeg ik een brief met verdere gegevens, o.a. een kopie van de inschrijving van Minke en Siedje in het 2^e gesticht te Veenhuizen op 7 februari 1848.

In het archief van de Maatschappij van Weldadigheid werd nog een lijst gevonden met invaliden in het tweede gesticht. Daarin staat Minke Sieds de Wit nummer 4279. Haar geboortedatum staat er verkeerd in nl 30-11-1803. Oorzaak van de invaliditeit: Prolapsis Uteri (Baarmoeder verzakking). De graad van invaliditeit: Gedeeltelijk. Overleden 25 oktober 1849. De overlijdensoorzaak wordt niet vermeld. Siedje staat vermeld als Sientje, nummer 4290, geboren op 10-04-1830. Oorzaak van de invaliditeit: Aamborstig. Wat een mooi oud woord, het betekend kortademig oftewel astmatisch. Graad van invaliditeit: Gedeeltelijk. Verandering van invaliditeit: 1 januari 1849. Wat is er dan veranderd vraag ik me af. Overleden 19 november 1849. Jurjen werd daar niet in de boeken gevonden.

De volgende onderzoeksvraag was nu: wat is de reden van opname. Ik stuurde een mail aan Will Schackmann, de schrijver van boeken over Veenhuizen. Hij verwees me naar de boeken van het archief van de Arrondissementsrechtbank.

Deze boeken staan in Tresoar. Dat was dus mijn volgende halte. Al snel vond ik het vonnis van zowel Minke als Siedje.

Toegang 18-02 inventarisnummers 83, rolnummers 2440 en 2441. Siedje wordt daarin Sjiedsje genoemd.

Uit het vonnis blijkt dat beide zijn opgepakt voor bedelarij, beide hebben op 12 januari om een aalmoes gevraagd.

29 Januarij 1848
N°. 2440
der Rolle
N°. 24.
van 't parket

De Officier bij de Arrondissements Regt.
bank te Leeuwarden, ambtshalve Klager.
ca
Minke Sieds de Wet
wordt van Wierck Walas Kapt.
ca 44 jaren geboren. De
Promotorium arbiedster
te Harlingen.
Beklaagde.

Bij Minke staat in het vonnis:

Wettigen overtuigend is gebleken, dat de beklaagde op den 12
Januarij 1848 te Harlingen
Lynde eene plaats, waarvoor eene openbare inrigting tot voorkoming
van bedelarij in stand is ten huize van den heer
van Sillen aldaar een aalmoes heeft gevraagd.

In Siedje haar vonnis:

De Officier bij de Arrondissements Regt.
bank te Leeuwarden, ambtshalve Klager.
ca
Siedje de Pries word
18 jaren geboren te Harlingen
fabriekmeester aldaar.
Beklaagde.

Siedje heeft op dezelfde datum bij een ander gebedeld:

Wettigen overtuigend is gebleken, dat de beklaagde op den 12
Januarij 1848 te Harlingen
Lynde eene plaats, waarvoor eene openbare inrigting tot voorkoming
van bedelarij in stand is ten huize vanden boudschieder
Eelke Faber aldaar een aalmoes heeft
gevraagd.
Overwegende, dat deze daad daar stelt het wanbedrijf van bedelarij
waartegen is voorzien bij art. 274 van
het Wetboek van Strafrecht.

Beide worden veroordeeld 'ter dier zake tot eene gevangenis straf van acht dagen en in de kosten van het regtsgeding. Gelast dat zij na het ondergaan dezer straf naar het bedelaarsgesticht zal worden overgebracht'

De boete bedroeg voor beide f 1,58

	Aard der Kesten	Belopp. Kisten		Aanmerkingen
		fluit	sc	
Costen van de... ...gemaakt	Kosten der Getuigen Explicieten enz. der Leen waardes			
Overnamen Rechtbank te Leenwaardes	Kosten der Getuigen Explicieten enz. der Leen waardes		99	
	De Griffier voor expedite en afgegeven aan den Leen Officier		50	
	3. At. verduzen Staat		1	
	Boete		1	
			158	

Wij President van de Arrondissements Rechtbank te Leenwaardes
doer ter requante van den Leen Officier by gemelde Rechtbank

Ik weet nu de oorzaak van hun komst naar het tweede gesticht te Veenhuizen in februari 1848. Ze zijn daar dus ruim 1 ½ jaar geweest. Er wordt in het vonnis geen eindtijd genoemd, was het de bedoeling om na een periode van goed gedrag weer te vertrekken?

Hoe zag hun leven er daar uit:

'Bedelaarsgezinnen werden in principe uit elkaar gehaald, vader en zoons op een mannslaapzaal, moeder en dochters op een vrouwslaapzaal, elk gezinslid kreeg een eigen hoofdnummer.

Aan de binnenzijde woonden de paupers en de weeskinderen in slaapzalen met tachtig bij elkaar. Ze sliepen in hangmatten die ze 's ochtends weer ophaalden om ruimte te hebben voor het dagelijks leven. Ze mochten de poort alleen uit als ze onder toezicht het land moesten bewerken.

Op papier werden ze 'opgevoed tot zelfstandigheid', maar in de praktijk raakten ze hun zelfstandigheid juist kwijt. Vanaf het moment dat ze in de kolonie aankwamen, hadden ze niets meer over hun eigen leven te vertellen. De directeur besliste wanneer ze werkten, wat voor kleren ze droegen, hoeveel ze aten, en hoe ze met hun kinderen moesten omgaan. Veel gezinnen werden uit elkaar gehaald.

Hoewel sommige gezinnen vrijwillig waren gekomen, en anderen zich slechts hadden bezondigd aan het vragen van een aalmoes, werden ze allemaal weggezet als uitschot. (bron: Suzanna Jansen)

Om een indruk te krijgen van de bezetting: In 1848 telt het 2e gesticht 2123 personen, te weten: bedelaarskolonisten (1588), militaire kolonisten (358), leden van arbeiders-huisgezinnen (15), leden van hoevenaars-huisgezinnen (28), leden van bedelaars-huisgezinnen (27) en ambtenaren en hun gezinnen (97).

Er waren drie gestichten. Minke en Siedje komen terecht in het tweede.

(eigen foto)

Er heerste een strak regiem, met vaste tijden, zie foto. Welk werk zouden Minke en Siedje gedaan hebben? Gezien hun 'handicap' vast geen zwaar lichamelijk werk, waarschijnlijk werkten ze op het terrein, misschien als naaister of met de voedselbereiding.

Mijn laatste onderzoeksvraag was de doodsoorzaak van beide vrouwen.

Ik ging op internet zoeken of er in 1849 ook een epidemie heerste in Veenhuizen, hun lichamelijke klachten leken me geen oorzaak om vroegtijdig te sterven.

Op internet vond ik een proefschrift van Mevrouw Roelfsema over de gezondheidszorg in de koloniën. Daarin valt te lezen:

"1849: Cholera in Veenhuizen.....

Cholera in het tweede gesticht.

Van oudsher werden in dit gesticht bedelaars opgenomen, die vanwege een slechte gezondheid, door ouderdom of omdat ze invalide waren, niet in staat werden geacht om veel arbeid te verrichten. Er werd dan ook vurig gehoopt, dat deze kwetsbare groep mensen voor de cholera gespaard mocht blijven.....

Een cholera-explosie, zoals op de andere gestichten had plaatsgevonden, bleef hier uit. Het aantal opnames per dag bedroeg hoogstens vier personen en het aantal doden was daardoor beperkt. De ziekte bleef echter wel ruim acht weken aanhouden. De laatste cholera-patiënt werd op 30 november uit het hospitaal ontslagen. Van de ongeveer 2.100 mensen, die in en om het tweede gesticht woonden, waren er 57 door de cholera getroffen. Hiervan hadden 29 personen, dus meer dan de helft het leven gelaten....." (bron: H.G. Roelfsema - van der Wissel, *De gezondheidszorg in de Noord-Nederlandse koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid tussen 1818 en 1859*, Groningen 2006 blz 191:

<http://www.rug.nl/research/portal/files/14570970/thesis.pdf>).

We kunnen op basis hiervan wel aannemen dat Minke en Siedje aan de cholera zijn overleden.

De paupers verdwenen in die tijd in een anoniem massagraf: de katholieken onder de zoden van het ene grasveldje, de hervormden onder het andere (bron:Suzanna Jansen). Deze begraafplaats werd ook wel het 'vierde gesticht' genoemd.

Wat een triest leven heeft Minke gehad. Omdat al haar kinderen jong stierven kwam er ook geen verder nageslacht.

Mijn relatie met Minke:

1.Durk Klases de Wit(h)

I Sneek 24 september 1756 † rond 1791

x Franeker 29 juni 1777

Menke Sierds

I Franeker 24 maart 1758 † rond 1801

1a Claas Durks de With 1777-1846

x Foske v.d. Laan 1768-1843

2a Petrus de With 1812-1886

x Trientje Boonstra 1806-1873

3a Jan de With 1833-1913

x Antje Renkema 1832-1871

4a Petrus de With 1860-1923

x Martje Brink 1865-1924

5a Gepke de With 1893-1970

x Ate Postma 1887-1973

6a Aafke Postma 1923- 2014

x Louw Hoeksma 1917-1986

7a Mattie Hoeksma 1958

1b Sierd Durks de Wit 1780-1827

x Trijntje Jans 1783-1811

2b Minke de Wit 1803-1849